

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SPOR ALANINDA DÜZENLEME YAPMA YETKİSİNİN KAPSAMI VE SINIRLARI

THE SCOPE AND THE LIMITS OF THE EUROPEAN UNION'S POWERS ON REGULATION OF SPORT

DOI: 10.21492/inuhfd.472912

Tolga CANDAN*

Özet:

1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin gerek kurumsal yapısında, gerekse de işleyişine dair alanlarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler içerisinde, Avrupa Birliğinde (AB) ilk defa kurucu antlaşmalarda spor alanında özel bir düzenlemeye yer verilmesi dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma'nın (ABİHA) 165. maddesi uyarınca, AB'ye üye devletlere ait spor politikalarının desteklenmesi ve koordinasyonu yetkisi verilmiştir. Geçmişte Kurucu Antlaşmalarda açıkça bu alanda Avrupa Birliği'nin düzenleme yapma yetkisi bulunmasa da, Avrupa Komisyonu'nun spor alanında bazı düzenleme ve faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) bu alana ilişkin verdiği önemli kararlar bulunmaktadır. Getirilen bu yeni düzenlemeyle birlikte "spor" artık Avrupa Birliği'nin yetkili olduğu alanlardan birisi haline gelmiştir. Bu yeni ve açık yetkinin varlığı, AB'nin spor alanındaki eylem ve faaliyetlerinin artması için yeni olanaklar sağlaması beklentisini de beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği'ne spor alanında verilen yetkilerin kapsamı, sınırı ve Avrupa Birliği Spor Politikası açısından muhtemel sonuçları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lizbon Antlaşması, AB spor politikası, sporun Avrupa boyutu, AB'nin spor alanında yetkisi.

Abstract:

Significant changes were made by the Treaty of Lisbon, which entered into force on the 1st of December 2009, on both the institutional structure and the functioning of the European Union. Within these amendments, it is noteworthy that for the first time in the European Union (EU), a special arrangement in the field of sport is included in the founding treaties. In this context, in accordance with Article 165 of the Treaty on the Functioning of the European Union, the EU has been given the power to support and to coordinate the sport policies of the member states. In addition, the European Court of Justice (ECJ) has made important decisions regarding this area. In the Past it has been seen that The EU Commission has some actions and activities in the field of sports although the European Union has clearly no competence to make arrangements in this area. Along with this new arrangement, "the sport" has now become one of the areas where the European Union is empowered to regulate. The presence of this new and explicit power has also brought with it the expectation that the EU will provide new opportunities for boosting activities and services in sport. This study will examine the scope and the limits of the

---

*Dr. Öğr. Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (E-Mail: candan@tau.edu.tr). (ORCID: 0000-0003-0666-3027)
Makale Gönderilme Tarihi: 21.10.2018 Submitted: 21.10.2018
Makale Kabul Tarihi: 12.11.2018 Accepted: 12.11.2018

European Union's powers on regulation of sport, which were given by the Treaty of Lisbon, and its possible consequences with regards to Sport Policies of the European Union.

Keywords: Treaty of Lisbon, EU sport policy, European dimension of sport, EU's powers on sport

GİRİŞ

1 Aralık 2009 tarihinde Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Avrupa Birliğinde (AB) ilk defa kurucu antlaşmalarda spor alanında özel bir düzenlemeye yer verilmiştir¹. Her ne kadar geçmişte Kurucu Antlaşmalarda açıkça bu alanda Avrupa Birliği'nin düzenleme yapma yetkisi bulunmasa da, Avrupa Komisyonu'nun daha önce spor alanında bazı düzenleme ve faaliyetlerde bulunduğu ve yine Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) bu alana ilişkin önemli kararlar verdiği görülmektedir². Komisyon'un Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü (DG) tarafından yürütülen bu faaliyet ve çalışmaların hukuki dayanağını, o zaman yürürlükte bulunan Roma Antlaşması'nın eğitim ve kültür alanlarına ilişkin 149 ve 151. maddelerinde düzenlenen özel yetkiler oluşturmaktadır³.

Öte yandan Lizbon Antlaşması öncesinde AB kurumlarının bu alandaki faaliyetlerinin temel dayanağını, ekonomik faaliyet olarak nitelendirilen spor aktivitelerinin, İç Pazar ve Rekabet hukuku alandaki

¹ Lizbon Antlaşması'nın tam metni için: O.J. 2007 C-306/01 (17 Aralık 2007), [http://europa.eu/Lizbon_treaty/full_text/index_en.htm], s. 2, (erişim tarihi 12.04.2018).

² Bu kapsamda örnek olarak 11 Temmuz 2007 tarihinde Komisyon tarafından hazırlanan Spor Beyaz Kitabından söz etmek mümkündür. Söz konusu belgede, Avrupa toplumunda sporun karşılaştığı ticari baskılar, genç oyuncu istismarları, doping, ırkçılık, şiddet, yolsuzluk ve para aklama gibi konulara dikkat çekilerek, Avrupa'da sporun rolü konusunda stratejik bir yaklaşım oluşturacak, AB düzeyinde oluşturulan politikalarda sporun görünürlüğünün artması ve sektörün ihtiyaçlarının karşılanması için kamu bilincinin artırılmasına yönelik temel hedefler belirlenmiştir. Spor Beyaz Kitabı için bkz. Dok. KOM (2007) 391, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex:52007DC0391>] (erişim tarihi 20.05.2018). Yine Komisyon'un Spor Beyaz Kitabına ilişkin 11 Temmuz 2009 tarihli açıklamasında bu hususa dikkat çekilmektedir. [<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=DE&f=ST%2011811%202007%20ADD%204>], s. 2, (erişim tarihi 12.02.2018).

³ AT Antlaşmasınının 149. maddesi AB'ye, üye devletlerin yetki ve sorumluluklarına riayet etmek koşuluyla gerektiğinde öğretim, mesleki eğitim ve gençlik alanlarında üye devletlerarasında işbirliğini destekleyecek faaliyetlerde bulunma imkânı tanımaktadır. Yine benzer şekilde 151. madde de ise, AB'nin kültür alanında üye devletlerarasındaki işbirliğini teşvik etmek ve gerektirdiğinde destekleyici ve tamamlayıcı faaliyetlerde bulunmak yetkisini düzenlemektedir.

etkilerinin oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır⁴. Özellikle Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)  nce Walrave/Koch vs. UCI kararında ve daha sonra meşhur Bosman kararında, spor faaliyetlerinin o zamanki ismiyle AT antlaşmasının 2. maddesi uyarınca ekonomik amaçlı yapılması halinde Topluluk hukukunun yetkisi içinde yer aldığını açıkça ifade etmiřtir⁵. Ayrıca ABAD'ın, Lizbon Antlaşması'nın y r rl ge girmesinden sonraki dönemdeki kararlarında da bu yaklaşımı sürdürmeye devam ettiği g r lmektedir⁶.

Ayrıca AB Komisyonu'nun, spor alanının özel niteliğini de dikkate alarak, spor kulüpleri ile profesyonel sporcuların sportif faaliyetlerinin rekabeti kısıtlayıcı etkisini de kapsayacak biçimde Avrupa Birliği rekabet hukuku kurallarını ve hakim durumu kötüye kullanma yasağı ilkesini uyguladığı g r lmektedir⁷. Öte yandan Avrupa Birliği'ne Lizbon Antlaşması ile ilk defa, spora ekonomik faaliyet eksenli mevcut yaklaşımdan farklı olarak, Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma'nın (ABİHA) 165. maddesi uyarınca, bu alanda sınırlı bir özel yetki verilmiştir. Bu alışmada Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği'ne spor alanında verilen bu özel yetkinin kapsamı, sınırı ve Avrupa Birliği Spor Politikası açısından muhtemel sonuçları ele alınacaktır.

1. LİZBON ÖNCESİ DURUM

Lizbon Antlaşmasının y r rl ge girmesinden önce, AB birincil hukukunda Avrupa Birliği'nin spor alanına ilişkin faaliyette bulunmasına

⁴ AB hukukunun ekonomik temelli normlarının spor faaliyetlerine de uygulanmasına ilişkin olarak ABAD'ın bu alandaki içtihadı incelendiğinde, Büyük ölçüde işçilerin serbest dolaşımı alanıyla başlayan gelişim daha sonra malların serbest dolaşımı, hizmet sunma serbestisi, rekabet, devlet yardımları, vergilendirme ve hatta AB'nin diş ilişkileri alanlarını da kapsayacak şekilde genişlediği anlaşılacaktır. Konuyla ilgili olarak bkz. NIEDOBITEK, Matthias, "AEUV Art. 165", (STREINZ, Rudolf, EUV/AEUV Kommentar içinde) 2. Aufl. 2012, Rn. 31.

⁵ Bkz. C-36/74, Walrave/Koch, Slg.1974, I- 01405 kararın tam metni için [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0036>] (erişim tarihi 20.05.2018); C- 415/93, Bosman, Slg. 1995, I-4921.

⁶ Ayrıca bkz. C- 51/96 ve C- 191/97, Deliğe, Slg. 2000, I-2549; C- 176/96, Lehtonen, Slg. 2000, I-2681; C- 325/08, Barnard, Slg. 2010, I-2177.

⁷ SCHWARZE, Jürgen/ HETZEL, Philipp, "Der Sport im Lichte des europäischen Wettbewerbsrecht", Europarecht (EuR) 2005, s. 581-605; Spor Beyaz kitabına ilişkin aıklamalar için bkz. KATRİN, Merkel, "Weiřbuch Sport und Lissabon Vertrag: Der Sport in der EU auf neuen Wegen", (Sport im Spannungsfeld von Recht, Wirtschaft und europäischen Grundfreiheiten içinde), Logos-Verlag, 2009, s. 179-192. https://www.cep.eu/Analysen_KOM/KOM_2007_391_Weissbuch_Sport/cepAnalyse_KOM_2007_391_Weissbuch_Sport.pdf (erişim tarihi 15.05.2018).

cevaz veren herhangi bir açık hüküm bulunmamaktadır⁸. Ancak önemli sayıda sporcunun, AB Hukuku tarafından güvence altına alınan serbest dolaşım hakkına ilişkin genel hükümlere dayanarak açtığı davalar nedeniyle, ABAD'ın özellikle ekonomik faaliyet olarak değerlendirilebilecek nitelik taşıyan spor aktivitelerinin, Kurucu Antlaşmanın işçilerin serbest dolaşıma ilişkin hükümlerine aykırılık teşkil edip etmediğini değerlendirdiği çok sayıda hukuki uyumsuzlukla uğraştığı görülmektedir⁹. Özellikle ABAD'ın 1995 yılında futbolda transfer kurallarına ilişkin olarak verdiği Bosman kararı, çok uzun süre kamuoyunda ciddi tartışmalara yol açmıştır¹⁰. Sonraki dönemde bu kararın yarattığı hukuki belirsizliğin giderilmesi ve Avrupa Birliği'nin spor alanında finansal destek sağlaması için gerekli hukuki temelin oluşturulması, Avrupa Birliği kurumlarının başlıca hedefi olmuştur¹¹. Bu doğrultuda alınan gerek Avrupa Parlamentosu¹², gerekse Avrupa Birliği Zirvesi'nin¹³ hukuki bağlayıcılığı olmayan siyasi kararlarında, Avrupa Birliği'nin mevcut hukuki çerçevesi içerisinde, spor alanının özerkliği ve yapısının korunması ve spor alanının kendine özgü niteliğine güçlü bir

⁸ Açıklama için bkz. MURESAN, Remus, *Ausnahmen von den EU-Grundfreiheiten im Bereich des Sports nach der "Deliege"- Konzeption*, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2010, s. 236; BLANPAIN, Roger, "The Specificity of Sport from a Legal Perspective", BLANPAIN, Roger/COLUCCI, Michele/HENDRICKX, Frank(ed.), *The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and the White Paper*, Kluwer, 2008, s. 4.

⁹ GABRIS, Tomáš, *Behaviour Clauses in Sports: Basic Rights of Sportsmen*, Tilburg: School of Law, Tilburg University, 2010, s. 14 vd [http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=106138] (erişim tarihi 23.04.2018).

¹⁰ AB içinde uluslararası transfer sisteminin yeniden düzenlenmesine neden olan Bosman Kararı sonrası tartışmalar için bkz. BOGAERT, Stefaan van den, *Practical Regulation of the Mobility of Sportsmen in the EU Post Bosman*, Kluwer Law International, 2005; FİDANOĞLU, Behiç, "Sporting Exception In The European Union's Sports Policy", *Ankara Bar Review*, 2012/2, s. 67-80; GARDINER, Simon/WELCH, Roger, "Bosman-There and Back Again: The Legitimacy of Playing Quotas under European Union Sports Policy", *European Law Journal*, Vol. 17, No.6, November 2011, s. 828- 849.

¹¹ BROST, Stefan, "Die Besonderheit des Sports im neuen Artikel 165 des Lissabonner Vertrages", *SpuRt* 5/2010, s. 178- 182; ayrıca bkz. *Vorschläge des Internationalen Olympischen Komitees (IOK) zur Rahmengesetzgebung im europäischen Sport "Sportprotokoll"*, Ziffer 4, Januar 2002.

¹² Entschließung über die Zukunft des Profifussballs vom 29.03.2007 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/ALL/?uri=CELEX%3A52007IP0100]; Entschließung zum Weissbuch Sport vom 08.05.2008, (A6-0149/2008).

¹³ 12 Aralık 2008 tarihli AB Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 5. No'lu Ekinde yer alan „Spor Alanındaki Açıklaması” için bkz. [https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_4_zirveler_1985_sonrasi/2008_12_bruksel_zirvesi_baskanlik_sonuc_bildirgesi_de.pdf] (erişim tarihi 12.12.2017).

şekilde dikkat edilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. Ancak bu siyasi taleplerin sonrasında, Avrupa Birliği ile spor alanının ilişkisine yönelik hukuken bağlayıcı olan herhangi bir düzenleme yapılamamıştır.

Sonraki dönemde ise 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşmasına eklenen Spora ilişkin Bildirge ile sporun ekonomik boyutu dışındaki toplumsal ve sosyal boyutlarına dikkat çekilmiş ve bu amaçla AB Komisyonu bünyesinde bir spor birimi kurulmasına karar verilmiştir¹⁴. Ayrıca bu metinde, amatör sporların kendine özgü niteliklerine verilen önemin vurgulandığı açıkça görülmektedir. Üye devletlerin hukuken bağlayıcı olmayan bu ortak açıklaması, daha çok politik bir mesaj anlamı taşımaktadır. Daha sonra yapılan Kurucu Antlaşma değişikliğiyle yine Nice Antlaşmasına eklenen Bildirge ile Kurucu Antlaşma metinlerinde bir kez daha spor kavramına yer verilmiş; spor alanının sosyal, eğitsel ve kültürel fonksiyonlarına değinilerek spor alanının kendine özgü özelliklerinin tanındığı bir kere daha vurgulanmıştır. Her ne kadar Amsterdam Bildirgesinden daha kapsamlı olsa da, Nice Antlaşmasına bağlı bu Bildirge de, hukuken bir bağlayıcılık taşımamaktadır¹⁵.

Spor alanının AB birincil hukukuna dahil edilmesine ilişkin en önemli gelişmeyi, Avrupa Anayasası için Oluşturulan Konvansiyon¹⁶ çalışmaları kapsamında ortaya atılan öneriler çerçevesinde spor alanının AB hukukuna dahil edilmesine yönelik yapılan yoğun tartışmalar oluşturmaktadır. Bu tartışmalar sırasında;

- Hâlihazırda zaten Avrupa Birliği Destek Fonlarından Spor için gerekli finansal kaynakların bulunması,

-Avrupa Birliği ile üye devletlerarasında spor alanındaki yetkinin katmanlı yetki (subsidiarite) ilkesi çerçevesinde ulusal spor yapılarını koruyacak biçimde açıkça belirlenmesi,

- Sporun kendine özgü niteliğinin ciddi biçimde dikkate alınması ve böylece Bosman kararının etkisinin azaltılması,

¹⁴ Amsterdam Antlaşması'na ekli Spor Hakkındaki Bildirge için bkz. [<https://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-de.pdf>] (erişim tarihi 12.05.2017).

¹⁵ PARRISH, Richard/GARCIA, Borja García/MIETTINEN, Samuli/SIEKMANN, Robert, "Der Vertrag Von Lissabon Und Die Sportpolitik Der Europäischen Union", Studie, Ausschuss für Kultur und Bildung des Europäischen Parlaments, 2010, s. 19 vd. [[https://www.europarl.europa.eu/Rg-Data/etudes/join/2010/438607/IPOL-CULT_ET\(2010\)438607_DE.pdf](https://www.europarl.europa.eu/Rg-Data/etudes/join/2010/438607/IPOL-CULT_ET(2010)438607_DE.pdf).] (erişim tarihi 15.03.2018).

¹⁶ KUMRULU, Gülce, "Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 2 Sayı:4 (Bahar: 2003) s. 163-191.

-Sporun toplumsal önemi ile sosyal ve eğitsel işlevinin vurgulanması gerektiği gerekçeleri kullanılarak, spor alanının da Avrupa Birliği hukuku birincil mevzuatına dahil edilmesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁷.

Konvansiyon çalışmaları sonunda spor alanının Anayasal Antlaşma Taslağı'nın "Eğitim, Mesleki Eğitim, Gençlik ve Spor" başlığı altında 5. bölümünde yer almasına karar verilmiştir. Şu an ABİHA 165. maddesinin lafzına baktığımızda, bu düzenlemenin gerçekten de büyük ölçüde Anayasal Antlaşma Taslağında önerilen III-282. maddesiyle örtüştüğü görülmektedir¹⁸.

2. LİZBON ANTLAŞMASI SONRASI AB'NİN SPOR ALANINDAKİ YETKİSİ: ABİHA MD. 165¹⁹

2.1. Yetkiye İlişkin Genel Açıklama

Avrupa Birliği, bilindiği üzere kurucu antlaşmalarla belirlenen amaçlara ulaşmak için, yalnızca üye devletlerin, kurucu antlaşmalarla kendisine verdiği yetkileri kullanabilir. Bu nedenle sınırlı yetkiye sahip Avrupa Birliği'nin, hangi alanlarda ve hangi ölçüde düzenleme yapabileceği, Kurucu Antlaşmalarda düzenlenen yetkilendirme ilkesine

¹⁷ GRODDE, Meinhard, "Die Aufnahme des Sports in die Europäische Verfassung", Sport und Recht (SpurT), 2005, s. 222-227. Konvansiyon çalışmaları sırasında Almanya, İngiltere ve İsveç temsilcileri, sonuçlarının öngörülemeyeceği gerekçesiyle spor alanının AB hukukuna dahil edilmesine karşı çıkmışlardır.

¹⁸ Anayasal Antlaşma Taslağının md. III-282/1 (2)'de yer alan "Birlik, sporun toplumsal ve eğitici işlevini göz önünde bulundurarak, Avrupa'da sporla ilgili konulara katkıda bulunur" şeklindeki düzenleme, ABİHA md. 165/1 uyarınca, "*Birlik, sporun kendine özgü niteliğini, gönüllülük esasına dayalı yapısını ve sosyal ve eğitsel işlevini göz önünde tutarak, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesine katkıda bulunur.*" şeklinde değiştirilmiştir. Böylece, Avrupa Birliği'nin kendi spor politikasını hedefleyen, güçlü bir spor perspektifi vurgusuna yer verilmesi hedeflenmiştir. Bkz. EICHEL, Benjamin, C 310, Der Sport im Recht der Europäischen Union: Rechtliche Wirkungen der Unionskompetenz aus Art. 165 AEUV für die Regelungsbefugnisse von Mitgliedstaaten und Sportverbänden, Nomos Verlag, 1. Auflage 2013, s. 140 vd; 165. maddenin Anayasal Antlaşma'da düzenlenen şekliyle karşılaştırmak amacıyla ayrıca bkz. WIESNER, Florian, Unionsziele im Europäischen Verfassungsrecht: Grundlagen, Entwicklung und Wirkung - dargestellt am Unionsziel der Sportförderung, Peter Lang Frankfurt, 2008, s. 119 vd.; Anayasal Antlaşma metni için Official Journal of the European Union, C 310, 16 December 2004, 16.12.2004 tarihli AB Resmi Gazetesi, C310/127. [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2004%3A310%3ATOC>] (erişim tarihi 12.03.2017).

¹⁹ PERSCH, Sven, "Sportförderung in Europa: Der neue Art. 165 AEUV", NJW 27/2010, s. 1917- 1920.

göre belirlenmektedir²⁰. Lizbon Antlaşması ile AB birincil mevzuatına getirilen önemli yeniliklerinden birisi de bu alanda karşımıza çıkmaktadır. Lizbon Antlaşması ile ilk defa, üye devletler ile Avrupa Birliği arasında yetkilerin ne şekilde paylaşılacağına ilişkin bir yetki kataloğu oluşturulmuştur²¹. Bu çerçevede, Avrupa Birliği'nin yetkili olduğu alanlar, üç temel ve iki spesifik olmak üzere 5 farklı kategoride sınıflandırılmıştır. Bu alanlar münhasır yetki, paylaşılan yetki, destekleyici, koordine edici ve tamamlayıcı yetki, ekonomi ve istihdam politikalarının koordinasyonu ve ortak dış politika ve güvenlik politikası şeklinde düzenlenmiştir. Bu makale kapsamında yetki konusu sadece spor alanının içinde yer aldığı destekleyici, koordine edici ve tamamlayıcı yetki kategorisi kapsayacak ölçüde incelenecektir.

Avrupa Birliği süreç içinde giderek daha fazla spor alanına müdahil olmaya başlamıştır. Bu gelişim sonucu olarak Lizbon Antlaşması ile spor alanı, Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkındaki Antlaşmasının (ABİHA) 6. maddesinde düzenlenen destekleyici, koordine edici ve tamamlayıcı yetki kullanılabilir alanlar içinde sayılmıştır²². Ayrıca, sporun Avrupa boyutunun desteklenmesi amacıyla, ilk defa kurucu antlaşmalarda özel düzenleme yapılmış, bu amaçla ABİHA'nın XII. Başlığını taşıyan Eğitim, Mesleki Eğitim, Gençlik ve Spor bölümünün 3. kısmında yer alan 165. maddesi ile spor alanına ilişkin bir düzenleme, Avrupa Birliği birincil hukuku içine yerleştirilmiştir. AB bu yeni düzenleme ile daha önce

²⁰ AB Antlaşması madde 5: “1. Birliğin yetkilerinin sınırları, **yetkilendirilme ilkesine tabidir**. Birlik yetkilerinin kullanılması, katmanlı yetki ve orantılılık ilkelerine tabidir. 2. Yetkilendirilme ilkesi gereğince Birlik, Antlaşmalar'da belirlenen hedeflere ulaşmak için, ancak üye devletler tarafından Antlaşmalar'da kendisine verilen yetkilerin sınırları dahilinde hareket eder. Antlaşmalar'da Birliğe verilmemiş yetkiler üye devletlere aittir...”.

²¹ Lizbon Antlaşmasıyla getirilen “Yetki Katalođu”na ve yetki kategorilerine ilişkin olarak bkz. STREINZ, Rudolf/OHLER, Christoph/HERMANN, Christoph, Der Vertrag von Lissabon zur Reform der EU, C.H. Beck München. 2010, s.103- 110; CALLIESS, Christian, Die neue Europäische Union Nach dem Vertrag von Lissabon, Mohr Siebeck Tübingen, 2010, s. 186-194; ALYANAK, Servet, Avrupa Birliği Hukukunda Yetki Sorunu, Yetkin Yay., Ankara 2015, s. 40 vd; CRAIG, Paul, The Lisbon Treaty, Law, Politics and Treaty Reform, Oxford University Press, 2010, s. 158 vd.; BAYKAL, Sanem/ GÖÇMEN, İlke, Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku, Seçkin Yay., Kasım 2016, s. 263 vd.

²² Avrupa Birliğinin, üye devletlerin eylemlerini desteklemek, koordine etmek veya tamamlamak amacıyla tedbirler alma yetkisine sahip olduğu alanlar: insan sağlığının korunması ve iyileştirilmesi, sanayi, kültür, turizm, eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve **spor**, sivil savunma ve idari işbirliği şeklinde tahdidi olarak sayılmıştır. Bkz. CALLIESS, “ Die neue...”, s. 191.

kendisine yönelik kurucu antlaşmaların eğitim alanındaki yetkisini aykırı biçimde kullanmak suretiyle, yetkisi bulunmadığı spor alanındaki faaliyetleri desteklediğine dair eleştirileri giderecek bir hukuki dayanağa kavuşmuştur. Bu sayede AB artık spor alanındaki faaliyetlere yönelik desteğini artık doğrudan yürütme imkânına kavuşmuştur²³.

Ayrıca Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle birlikte kurumsal olarak bazı adımlar atılmış ve bu çerçevede; Avrupa Birliği Spor Bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi bünyesinde oluşturulan Bakanlar Konseyi Spor Çalışma Grubu 16.07.2010 tarihinde görevine başlamıştır. Bu görevlendirmenin akabinde yapılan hazırlık çalışmaları sonucunda AB düzeyinde spor politikasının geliştirilmesi ve teşviki için Konsey tarafından iki çalışma planı kabul edilmiştir²⁴.

2.2. Spor İle İlgili Kurucu Antlaşma Maddeleri

Avrupa Birliği'nin "Yetki Kategorileri ve Yetki Alanlarını" düzenleyen, ABİHA'nın I. Başlığı altında yer alan 2. maddesinin 5. fıkrası, Birliğin, üye devletlerin yetkilerinin yerine geçmeksizin, onların eylemlerini destekleyici, koordine edici veya tamamlayıcı yetkiler kullanmasına imkân veren yetki kategorisini düzenlemektedir. Buna fıkraya göre;

"Birlik, Antlaşmalar'da öngörülen belirli alanlarda ve koşullar dâhilinde, üye devletlerin bu alanlardaki yetkilerini ikame etmeksizin, üye devletlerin eylemlerini desteklemek, koordine etmek veya tamamlamak amacıyla eylemlerde bulunma yetkisine sahiptir" denilmektedir. Bu maddenin hükmü gereği söz konusu yetkinin hangi alanlarda kullanılacağı, aynı antlaşmanın 6. maddesinde sayılmıştır. ABİHA 6. maddesi uyarınca, "...Birliğe, üye devletlerin eylemlerini desteklemek, koordine etmek veya tamamlamak amacıyla Avrupa düzeyinde tedbirler alma yetkisi tanınan alanlar..." listesinde "eğitim, mesleki eğitim, gençlik" alanlarının yanı sıra "spor" alanına da yer verilmiştir.

Kurucu Antlaşmalarda spora ilişkin getirilen özel düzenleme ABİHA'nın 165. maddesidir. 165. maddenin ilk fıkrasında Avrupa Birliği'nin spor alanında yapacağı eylem ve faaliyetlerinin temel amacının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu fıkra uyarınca, *"Birlik, sporun kendine*

²³ PARRISH/GARCIA/MIETTINEN/SIEKMANN, "Der Vertrag Von Lissabon...", s. 11.

²⁴ 2011-2014 yıllarını kapsayan ilk plan -Arbeitsplans der Europäischen Union für den Sport (2011-2014) Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nin 01.06.2011 tarihli ABl. C 162 sayısında yayınlanmıştır. 2014-2017 yıllarını kapsayan ikinci plan ise -EU-Arbeitsplan für den Sport (2014- 2017) Avrupa Birliği Resmi Gazetesinin 14.06.2014 tarihli ABl. C 183 sayısında yayınlanmıştır.

özgü niteliğini, gönüllülük esasına dayalı yapısını ve sosyal ve eğitsel işlevini göz önünde tutarak, sporun Avrupa boyutunun desteklenmesine katkıda bulunacaktır.” Burada dikkat edilmesi gereken husus, söz konusu alandaki yetkinin hala öncelikli olarak üye devletlerde olduğu; bu çerçevede esasen ilgili fıkrada belirtildiği üzere, sporun gönüllülük esasına dayalı olarak ulusal spor federasyonları aracılığıyla yürütülen faaliyetlerine, AB'nin sadece Avrupa düzeyinde katkıda bulunacağıdır.

Yine AB'nin hedeflerinin sayıldığı ikinci fıkrada ise, “...spor karşılaşmalarında dürüstlük ve şeffaflığın ve spordan sorumlu kurumlar arasındaki işbirliğinin teşvik edilmesi ve başta genç sporcular olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması yoluyla, sporun Avrupa boyutunun geliştirilmesi” yer almaktadır.

Bu çerçevede Avrupa Birliği spor politikasının 3 somut hedefi belirlenmiştir. Bu hedeflerden ilkinin spor karşılaşmalarında dürüstlük ve şeffaflık oluşturmaktadır. Bu hedefle ilgili öncelikle doping, şike ve sporda şiddetle mücadele çabalarının ekonomik olarak desteklemesi önem arz etmektedir. Yine spor karşılaşmalarında açıklık ve şeffaflığın teşvik edilmesi için sınır ötesi spor müsabakalarına sporcuların katılması için gerekli imkânların sağlanması ve bu amaçla AB'nin temel ilkeleri arasında yer alan uyrukluğa dayalı ayrımcılık yasağı ilkesinin spor alanına özgü biçimde hassasiyetle uygulanması gerekmektedir²⁵. Bu fıkrada ikinci hedef olarak, spordan sorumlu kurumlar arasında işbirliğinin teşvik edilmesi belirlenmiştir. Bu amaçla Birlik tarafından söz konusu kurumlar arasında ortak toplantılar düzenlenerek, Spor Birlik ve Federasyonları arasında bilgi ve deneyimleri paylaşılması öngörülmüştür. Avrupa Birliği özellikle genç sporculara büyük önem vermektedir. Bu nedenle belirlenen üçüncü hedef olarak sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması belirlenirken genç sporcuların desteklenmesi ayrıca zikredilmiştir. Bu amaçla yasal yollardan doping ile mücadele ve aynı zamanda gençlerin profesyonel düzeyde spor yapmaya yönlendirilmesi hedefler arasında yer almaktadır²⁶.

165. maddenin üçüncü fıkrasında ise, “Birlik ve üye devletlerin eğitim ve spor alanında, üçüncü ülkelerle ve başta Avrupa Konseyi olmak

²⁵ STEINER, Udo, “Quo Vadis Sportrecht”, Causa Sport, 2009, s. 14-20; STREINZ, Rudolf, “Zum Recht der Unionsbürger auf Gleichbehandlung im Amateursport”, Spurt 2010, s. 231-233.

²⁶ RUFFERT, Mattias, “AEUV Art. 165”, (CALLIESS, Christian/RUFFERT, Mattias, (Hrsg.), EUV/AEUV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtcharte içinde), 5. Aufl. 2016, Rn. 20.

üzere, yetkili uluslararası örgütlerle işbirliğini geliştireceği...” belirtilmiştir. Bu fıkra ile Avrupa Birliği düzeyinde spor alanının dış boyutuna yer verilirken, Birliğin bu alanda uluslararası işbirliği inisiyatifini üye devletlerle birlikte kullanması gerektiği gösterilmiştir. AB spor alanında Erasmus + gibi ortak programlar aracılığıyla üye devletlerle birlikte eğitim ve spor alanında uluslararası alanda işbirliği imkânlarını geliştirecek faaliyetler yürütecektir.

Bu madde de belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi amacıyla Avrupa Birliği organlarının hangi tasarruflarda bulunacağı dördüncü fıkrada düzenlenmiştir. Bu fıkra uyarınca,

“Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek ve Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi’ne danıştıktan sonra, üye devletlerin kanun ve ikincil düzenlemelerinin uyumlaştırılması hariç olmak üzere, teşvik tedbirleri kabul eder”, yine “Konsey, Komisyon’un önerisi üzerine tavsiyeler kabul eder.”

2.3. Genel Olarak Spor Maddesinin Lafzı ve Sistematiği

165. maddenin lafzına baktığımızda açık biçimde “spor” kavramının tanımına yer verilmediği görülmektedir²⁷. Spor kavramının üye devletlerde farklı biçimlerde anlaşılması Avrupa Birliği düzeyinde ortak bir spor tanımı yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle genellikle AB kurumlarının çeşitli rapor ve resmi açıklamalarında sporu daha çok işlevi, hedefleri ve sorunlu alanları açısından ele aldıklarını görmekteyiz²⁸.

Ancak AB Komisyonu’nun Spor Beyaz Kitabında esas olarak Avrupa Konseyi’nin 1992 yılında kabul ettiği Avrupa Spor Şartı’nda yer alan spor tanımını kullandığı görülmektedir²⁹. Komisyon’un tercihi olan bu tanıma göre; spor, fiziksel olarak formda olmayı ve ruhsal sağlığı ifade etmek veya iyileştirmek, sosyal ilişkiler oluşturmak veya her düzeydeki

²⁷ Spor kelimesinin etimolojik kökeni ve tanımı için bkz. EICHEL, “Der Sport...”, s. 22 vd; HOLZKE, Frank, Der Begriff Sport im deutschen und europaischen Recht, Diss. Köln, 2001, s. 2 vd.

²⁸ Örnek olarak AB Komisyonu’nun 10.12.1999 tarihli Sporun sosyal işlevine ilişkin Helsinki Raporu, AB Konseyi’nin 09.12.2000 tarihli Nice Zirve açıklamasını gösterebiliriz.

²⁹ Spor Beyaz Kitabı için bkz. Dok. KOM (2007) 391, [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex:52007DC0391>] (erişim tarihi 20.05.2018). [<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=DE&f=ST%2011811%202007%20ADD%204>], s. 2, (erişim tarihi 12.02.2018).

rekabette sonuç elde etmek amaçlarıyla, bireysel veya organize katılım yoluyla gerçekleşen her türlü fiziksel faaliyet olarak açıklanmaktadır³⁰.

Bu tanımlardan dikkat çeken husus, spor faaliyetlerinin yoğun fiziksel aktivite olarak nitelendirilmesidir. Ancak günümüzde satranç, bridge, go gibi zihin oyunlarının da spor olarak tanınması gerektiği yönündeki tartışmalar devam etmektedir. Hatta bu tartışmalar ABAD önüne kadar taşınmıştır³¹. Öte yandan 165. maddenin profesyonel spor faaliyetlerinin yanı sıra, amatör ve hobi spor faaliyetlerini de kapsadığı kabul edilmektedir³². Avrupa Birliği'nin spor alanındaki yetkisi, ABİHA 165. madde ilk fıkrasının ikinci cümlesinde "Sporun Avrupa Boyutunun" geliştirilmesine katkıda bulunmak şeklinde genel biçimde düzenlenmiştir³³. Dolayısıyla Avrupa Birliği'nin spor politikasının çekirdeğini sporun Avrupa boyutu kavramı oluşturmaktadır. 165. maddedeki yetkiyi kullanılarak Avrupa Birliği kendi spor politikası aracılığıyla spor alanında ortak bir Avrupa resmi oluşturmayı hedeflemektedir³⁴. Ancak, burada özellikle seçilen katkı kavramıyla bu

³⁰ Bkz Avrupa Spor Şartı, md. 2/1 (a) [<https://rm.coe.int/16804c9dbb>] (erişim tarihi 23.08.2018).

³¹ CLASSEN, Claus Dieter, "Sport (Art 165. Abs. 1)", (VON DER GROBEN, Hans/SCHWARZE, Jürgen/HATJE, Armin (Hrsg.), Europäisches Unionsrecht içinde), 7. Auflage 2015, Rn. 17.; Aksi yönde görüş içeren Divan Kararı için bkz. ABAD 26 Ekim 2017 tarihli C- 90/16 sayılı Kararı. ABAD, bu uyuşmazlıkta, Bridge kart oyununu yeterli ölçüde bedensel faaliyet içermediği gerekçesi ile 28 Kasım 2006 tarih ve 2006/112 Sayılı Konsey Direktifinin 132. maddesinin ilk fıkrası m bendi anlamında "spor" sayılmayacağı şeklinde karar vermiştir. Karar metni için [<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130dc68ee78653e5d407785b2a025eefde173.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Pbh0Ne0?text=&docid=196124&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=236107>] (erişim tarihi 15.008.2018).

³² BLANKE, Hermann- Josef, "Art. 165/166 AEUV", (GRABITZ, Ebenhard/HILF, Meinhard/NETTESHEIM, Martin (Hrsg.) Das Recht der Europäischen Union içinde), 2018, Rn. 138.

³³ Madde metninin Almancası "der Europäischen Dimension des Sports" şeklindedir. İngilizce metinde ise bu kavram, "European sporting issues" şeklinde yer almaktadır. Antlaşma metninde yer alan Almanca ve İngilizce arasındaki lafzi farklılık, Birliğin eylemlerinin yer aldığı ikinci fıkrada ortadan kalmaktadır. Bu fıkranın İngilizcesinde "the European dimension in sport" şeklinde ifade yer almaktadır. Bkz. MURESAN, Remus, "Die neue Zuständigkeit der Europäischen Union im Bereich des Sports", Causa Sport 2010, s. 101.

³⁴ BROST, "Die Besonderheit ...", s. 178.

alandaki destekleme faaliyetinin Spor Federasyonları ve üye devletlerle birlikte kullanılabilmesi belirtilmektedir³⁵.

AB ve ilgili kurumların kendilerine tanınan bu yetkiyi, sporun kendine özgü niteliğini, gönüllülük esasına dayalı yapısını ve sosyal ve eğitsel işlevini göz önünde tutarak kullanması gerekmektedir. İkinci fıkrada ise Birliği bu alanda temel hedeflerinin sayıldığını görüyoruz. Ayrıca üçüncü fıkrada, Birliğin yanı sıra üye devletlerin de, eğitim ve spor alanında, başta Avrupa Konseyi olmak üzere, üçüncü ülkelerle ve yetkili uluslararası örgütlerle işbirliğini geliştirmesi düzenlenerek Avrupa Birliği'nin spor alanındaki temel hedeflerine uluslararası bir işbirliği hedefinin de dâhil edildiğini görmekteyiz. Son fıkrada ile Birliğin öngörülen hedeflere ulaşmak amacıyla hangi hukuki araçları kullanabileceği düzenlenmiştir. Bu kapsamda Birlik, üye devletlerin kanun ve ikincil düzenlemelerini uyumlaştırmamak koşuluyla teşvik tedbirleri alabilecek, tavsiye kararları kabul edebilecektir. Ayrıca bu araçların yanı sıra AB'ye benzer şekilde yetkilerin verildiği kültür politikası alanında da kullanılan ve hukuken bağlayıcı olmayan ilke kararları, Yeşil ve Beyaz Kitap gibi başka araçlarda Sporun Avrupa Boyutunun desteklenmesi için kullanılabilir³⁶. Ayrıca, 165. maddenin lafzında sporun sadece Avrupa boyutunun geliştirilmesine değinilmesiyle, üye devletlerin, ulusal ve federal ve eyalet düzeyindeki yetkilerinin korunduğu özellikle vurgulanmak istemiştir³⁷.

2.4. AB'nin Spor Alanındaki Faaliyetlerinin Hedefleri

165. maddenin ikinci fıkrasına bakıldığında Birliğin eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve spor alanlarındaki eylemlerinin yöneldiği temel hedeflerin somut biçimde sayıldığı görülmektedir. Bu hedefler arasında spor alanındaki temel hedefin, sporun Avrupa boyutunun geliştirilmesi olduğu tekrar vurgulanarak, spor karşılaşmalarında dürüstlük ve şeffaflığın, yine spordan sorumlu kurumlar arasında işbirliğinin teşvik edilmesi ve başta en genç sporcular olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması yoluyla bu amacın nasıl gerçekleştirilmesi

³⁵ FLORIAN, Christoph, Die europäische Dimension des Sports. Der Unionsrechtsrahmen für den Sport und seine Änderung durch den Vertrag von Lissabon, Tectum Verlag, 2014, s. 90

³⁶ FECHNER, Frank, "EGV Art. 151", (VON DER GROEBEN, Hans/SCHWARZE, Jürgen, (Hrsg.) Kommentar zum Vertrag über die Europäische Union und zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft, içinde), 2003, Rn. 49 vd.

³⁷ WIESNER, Florian, Unionsziele im Europäischen Verfassungsrecht: Grundlagen, Entwicklung und Wirkung - dargestellt am Unionsziel der Sportförderung, Peter Lang Frankfurt, 2008, s. 88.

gerektiği somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesi için spor müsabakalarında dürüstlük ve şeffaflığın teşvik edilmesi gerekmektedir. Spor faaliyetlerinin temelinde yer alan dürüstlük unsuru, eşitlik, öngörülebilirlik, doğruluk ve hakkaniyet ilkeleri olarak spor örf ve adet kuralları içinde kabul edilmektedir³⁸. Spor karşılaşmalarında açıklık ve şeffaflık ise herkesin ayrımcılığa uğramadan bu müsabakalarda yer alabilme imkânının sunulması anlamına gelmektedir. Özellikle bu konularda sorunlu alanların başında dopingle mücadele ve sporda şiddetin önlenmesi yer almaktadır³⁹.

İkinci fıkrada ayrıca AB'ye başta en genç sporcular olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması için gerekli önlemleri alma yükümlülüğü de getirilmiştir. Özellikle bu kapsamda sporcuların sağlık koşullarını güvence altına almak amacıyla dışarıdan gelen tehlikelere karşı etkili bir anti-doping politikasının oluşturulması gerekmektedir⁴⁰. Bu hassas konu, başta genç sporcular olmak üzere tüm sporcuları anti-doping konusunda eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerini de içermektedir.

165. maddenin 3. fıkrasında ise Avrupa Birliği'nin yanı sıra üye devletlere de açıkça eğitim ve spor alanında, başta Avrupa Konseyi olmak üzere, üçüncü ülkelerle ve yetkili uluslararası örgütlerle işbirliğini geliştirme yükümlülüğü getirilmiştir. Böylece sporun uluslararası boyutunun da önemi vurgulanarak bu alanda yetkinin üye devletlerle birlikte paylaşıldığı belirtilmiştir. AB Komisyonu, bu alanda Spor Beyaz Kitabında spor organizasyonları, üye devletler ve AB arasında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuştur. Bu işbirliği alanlarının başında doping ile ortak mücadele yürütülmesi gelmektedir. Uluslararası işbirliği Avrupa Spor Politikasının en önemli unsurlarından birisini oluşturmaktadır. AB'nin spor alanını destekleme hedeflerinin dış yönünü oluşturan bu işbirlikleri, tek başına AB organlarına bu yetkiyi kullanma imkânı vermemektedir. Fıkroda belirtildiği üzere AB'nin yanı sıra üye devletler de bu alanda yetki sahibidir. Üye devletler arasında ortaya çıkabilecek muhtemel anlaşmazlıkların önüne geçilmesi için, uluslararası alanda işbirliğini kapsayan konularda, AB'nin yanı sıra üye devletlerin de

³⁸ SUMMERER, Thomas, "Teil 2: Sport, Vereine, Verbände und Kapitalgesellschaften" (FRITZWEILER, Jochen/ PFISTER, Bernhard/ SUMMERER, Thomas, (Hrsg.) Praxishandbuch Sportrecht, içinde) 2014, Rn.13.

³⁹ BROST, "Die Besonderheiten ...", Spurt 2010, s. 178 vd.

⁴⁰ NOLTE, Martin, Sport und Recht: Ein Lehrbuch zum internationalen, europäischen und deutschen Sportrecht (Beiträge zur Lehre und Forschung im Sport), 2004, s. 38 vd.

taraf olduğu karma uluslararası anlaşmaların imzalanmasını zorunlu kılmaktadır⁴¹.

2.5. Yetkinin Kullanılması ve İzin Verilen Hukuki Araçlar

Avrupa Birliğinin bağlayıcı karar alma yetkisine sahip organlarının 165. maddede düzenlenen amaçların gerçekleştirilmesine yönelik hangi eylem ve faaliyetlerde bulunacağı 4. fıkrada düzenlenmiştir. Bu kapsamda bu maddede belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için iki farklı araç öngörülmüştür. Bu araçlardan ilkini, ABİHA md. 294'te düzenlenen olağan yasama usulü uyarınca Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in çıkaracağı teşvik tedbirleri oluşturmaktadır⁴². Teşvik tedbirlerinden ne anlaşılması gerektiği ve bu tedbirlerin açıkça hangi hukuki tasarruf aracıyla yerine getirileceği 165. maddede belirtilmemiştir. Ayrıca AB'nin hukuki tasarrufta bulunma yetkisine sahip organlarının tasarruflarının sayıldığı ABİHA md. 288'de de teşvik tedbirleri tasarrufuna yer verilmemiştir. Bu nedenle teşvik tasarrufları biçimsel olarak gösterilmemiş hukuk tasarrufu olup AB'nin kendine özgü düzenleme araçlarından birisi olarak değerlendirilmektedir⁴³. 11-12 Aralık 1992 tarihli AB Zirvesi Sonuç Bildirgesinde teşvik tedbirlerini “üye devletlerle işbirliğini güçlendirmek amacıyla veya ilgili politik alanlarda üye devletlerin faaliyetlerini desteklemek veya tamamlamak amacıyla yürütülen ve gerektiğinde Topluluk programlarıyla finansal destek verilmesi şeklinde yapılan Topluluk tedbirleri şeklinde tanımlanmıştır⁴⁴. Burada dikkat edilmesi gereken husus, AB'nin aldığı tedbirlerin üye devletlerin ulusal politikalarına yerine geçmesi değil, onları teşvik etmesi gerektiğidir. Bu teşviklerin ekonomik biçimde olması gerekmemele birlikte, uygulamada AB'nin finansal desteği büyük önem taşımaktadır⁴⁵.

Bu tedbirlerin, genel olarak hukuki bağlayıcılık taşıyan her türlü Birlik tasarrufu ile düzenlenebileceğinin aksini gösteren bir kısıtlama bulunmamaktadır⁴⁶. Bu çerçevede Birlik Tüzük, yönerge veya karar

⁴¹ AB'nin bu alandaki yetkisi için bkz. NIEDOBITEK, “AEUV Art. 165...”, Rn. 48.

⁴² Avrupa Birliğinde yasama usullerine ilişkin bkz. BAYKAL/ GÖÇMEN, “Avrupa Birliği Kurumsal ...”, s. 288 vd.

⁴³ CLASSEN, “Sport (Art 165. Abs. 1)”, Rn. 27; BLANKE, “Art. 165/166 AEUV”, Rn. 110.

⁴⁴ CLASSEN, “Sport (Art 165. Abs. 1)”, Rn. 25; BLANKE, “Art. 165/166 AEUV”, Rn. 101.

⁴⁵ SIMM, Marion, “Art. 150 EGV”, (Schwarze, Jürgen (Hrsg.), EU- Kommentar içinde), 2000, Rn. 21.

⁴⁶ MURESAN, “Die neue Zuständigkeit...”, s.102; NIEDOBITEK, “AEUV Art. 165”, Rd. 58.

biçimde düzenleme yaparak teşvik tedbirlerinde bulunabilecektir. Nitekim Anayasal Antlaşmanın III-282/3 maddesi uyarınca Avrupa Kanunu veya Çerçeve Kanunu ile bu tedbirlerin alınabileceği öngörülmüştü. Ancak, AB bu düzenlemeleri yaparken üye devletlerin ulusal düzenlemelerinin uyumlaştırılması yasağına uymak zorundadır. Bu yasak üye devletlerin bu alanda bir düzenlemesi bulunmaması halinde bile geçerlidir. Doktrinde AB'nin 165. maddenin 4. fıkrasına dayanarak Spor alanında yönerge çıkartıp çıkarmayacağı tartışmalıdır. Ancak Persch AB'nin bu maddeye dayanarak Anti-Doping yönergesine çıkarmasının mümkün olduğunu ileri sürmektedir.⁴⁷

Avrupa Birliği'nin yasama yetkisini kullanan iki organı olan Avrupa Parlamentosu ve Konsey, spor alanında bu düzenlemeyi yaparken Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi'ne danışmak zorundadır. Avrupa Birliğine bağlayıcı teşvik tedbirlerinin yanı sıra ikinci olarak, Konseye Komisyonun önerisi üzerine bu alanda nitelikli çoğunluk ile tavsiye kararı alma imkânı tanınmıştır. Tavsiye kararları ABİHA md. 288 fıkra 5 uyarınca bağlayıcı olmayıp içeriği itibarıyla üye devletlere iç hukuklarına aktarma yükümlülüğü getirmemektedir. Bu açıdan üye devletler, tavsiye kararlarını yerine getirmek veya iç hukuklarına aktarmak konusunda takdir yetkisine sahiptir. Ancak Konsey'in tavsiye kararlarının üye devletlerin ulusal mahkemeleri tarafından AB hukukunun yorumlanması konusunda dikkate alması gerekmektedir⁴⁸.

2.6. Yetkinin Sınırları

Avrupa Birliği'nin genel olarak yetkisinin sınırlarını belirleyen yetkilendirme ilkesi, katmanlı yetki ilkesi ve orantılılık ilkelerinin yanı sıra, spor politikasına özgü olarak Avrupa Birliği'nin bu alandaki yetkisini sınırlandıran spor alanının özerkliği ilkesi, toplumsal ödevlerin yerine getirilmesine dayanan katmanlı yetki ilkesi ve 165. maddenin 4. fıkrasında düzenlenen uyumlaştırma yasağı bulunmaktadır.

2.6.1. Avrupa Spor Alanının Özerkliği

Avrupa Birliği, spor özerk alanının kurallarına uygun faaliyet etmek zorundadır. Temel Haklar Şartının 12. maddesinde güvence altına alınan ve spor alanı için büyük önem arz eden dernek kurma ve örgütlenme özgürlüğü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddesi bu özerkliğin hukuki temelini oluşturmaktadır⁴⁹. Avrupa Birliği düzeyinde de

⁴⁷ PERSCHT, "Sportförderung in Europa...", s.1919 vd.

⁴⁸ Bu konuda bkz C- 322/88, Grimaldi, Slg. 1989, I-4407, Rn. 18.

⁴⁹ NOLTE, Martin, "Staatliche Verantwortung im Bereich Sport- Ein Beitrag zur normativen Abgrenzung von Staat und Gesellschaft", Lorenz-von-Stein-Institut für

dernek kurma ve örgütlenme özgürlüğü Divan tarafından tanınmaktadır⁵⁰. Alman Anayasası'nın 9. maddesinde düzenlendiği gibi bu özgürlüğü kapsamını, öncelikle dernek kurma serbestisi ve kendi iç işleyişi ve yönetimini kendi özerk kuralları ile belirleme hakkı oluşturmaktadır. Bu açıdan doping konusuyla bağlantılı olarak, doping olarak neyin kabul edilip neyin edilmeyeceğini belirleyecek olan devlet değil, özerk spor kulüp ve federasyonlarının kendi uzmanlık alanları ve etik ilkeleri çerçevesinde belirledikleri ölçütleri olacaktır⁵¹. Aynı şekilde spor alanında düzenleme yapma yetkisi sadece ilgili spor dernek ve federasyonlarına aittir.

2.6.2. Katmanlı Yetki İlkesi (Subsidiarite İlkesi)⁵²

Lizbon Antlaşması sonrasında da, eğitim ve spor alanında öncelikli düzenleme yapma yetkisi üye devletlere aittir. AB spor alanında destekleyici faaliyetlerini yürütürken, AB antlaşmasının 5. maddesinde düzenlenen katmanlı yetki ilkesi gereğince, sadece öngörülen eylemin amaçlarının üye devletler tarafından merkezi düzeyde veya bölgesel ve yerel düzeyde yeterli biçimde gerçekleştirilemeyeceği ve fakat söz konusu eylemin boyutu ya da etkileri itibarıyla Birlik düzeyinde daha iyi gerçekleştirilebileceği durumlarda harekete geçebilecektir⁵³. Özellikle sınıraşan nitelikler taşıyan hedefler söz konusu olduğunda işin doğası gereği, Avrupa Birliği eylem ve faaliyetlerinin hedeflenen amaçlara ulaşmak açısından daha etkili sonuçlar doğurduğu durumların olduğu da bilinmektedir. Örneğin ABIHA md. 166/2 yer alan hedefler içerisinde bulunan mesleki eğitimlerin ve mesleki eğitim alanların hareketliliğinin

---

Verwaltungswissenschaften an der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, 2004, s. 307. AB Temel Haklar Şartı'nın 12. maddesi, toplanma ve dernek kurma özgürlüğünü düzenlemektedir. Bu çerçevede, herkes, özellikle siyasi, sendikal ve sivil konularda olmak üzere, her düzeyde, barışçıl toplantı yapma ve dernek kurma özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlükler spor dernekleri biçiminde faaliyet spor kulüpleri içinde geçerlidir. Aynı şekilde Avrupa İnsan hakları Sözleşmesinin 11. maddesinde de, "Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir" şeklinde güvence altına alınmıştır.

⁵⁰ Bkz. ZINGER, Susanne, Diskriminierungsverbote und Sportautonomie, 2003, s.127.

⁵¹ STEINER, "Quo Vadis...", 2009, s. 14-21.

⁵² ÇİLİNGİR, Sevgi, "AB Hukukunda Subsidiarite İlkesi ve Uygulanması", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 19, Sayı: 3, Yıl: 2017, s. 349-371.

⁵³ AB'nin yetki kullanımının sınırlarını belirleyen Katmanlı Yetki İlkesinin (Subsidiarite İlkesi) Lizbon Antlaşması Sonrasındaki kullanılmasına ilişkin olarak karşılaştırma için bkz. GÜNEŞ, Ahmet. M., "Avrupa Birliği'nde Subsidiarite İlkesinin Uygulanmasının Ulusal Parlamentolar Tarafından Denetlenmesi", Legal Hukuk Dergisi, Sayı 141, Yıl 2014, s. 37-62; YÜKSEL, Metin/ALTAN, Yakup, "Lizbon Antlaşması Sonrasında Subsidiarite İlkesi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 3, 2011, s.131-147.

teşviki hedefinin gerçekleşmesinde AB'nin aldığı teşvik edici tedbirlerin daha etkili sonuçlar doğurduğu tespit edilmiştir. Uygulamada başarılı olan eğitim programları göstermiştir ki, Avrupa Birliği'nin desteği olmadan üye devletlerin bu başarılı sonuçlara ulaşması mümkün değildir⁵⁴. Öte yandan Avrupa Birliği tarafından sporun desteklenmesi, sporun özerkliği çerçevesinde toplumsal fonksiyonunun korunması ve subsidiarite ilkesi dikkate alınarak yerine getirilmelidir. Katmanlı yetki ilkesi, öncelikle özerk sporların sorumluluğunun devlet sorumluluğundan önce o alanın kendi özerk kurumlarının sorumluluğunda olduğunu ve bu yüzden devletin yetkisini bu alanda sınırlayıcı bir işleve sahip olduğunu göstermektedir⁵⁵. Sonuç olarak, devlet, spor kurumları o alanda yeterli ölçüde faaliyette bulunamayacaksa harekete geçecektir. Aynı şekilde AB'de, spor Federasyonlarının ve üye devletlerin kendi kaynaklarının gerekli amaçlara ulaşmak için yeterli olmaması halinde, finansal destek şeklinde spor alanına dahil olması gerekmektedir⁵⁶.

2.6.3. Uyumlaştırma Yasağı

Avrupa Birliği'nin spor alanını desteklerken kullanacağı yetkiyi sınırlandıran bir diğer düzenleme de 165. maddenin dördüncü bendinde yer alan uyumlaştırma yasağıdır. Öyle ki AB, spor alanında yapacağı teşvik tedbirlerini, ancak üye devletlerin kanun ve ikincil düzenlemelerinin uyumlaştırılmaması halinde başvurabilecektir. Uyumlaştırma yasağına ilişkin sınırlandırmayı Birliğin üye devletleri destekleyici, koordine edici, tamamlayıcı yetki kullandığı tüm politik alanlarda görebilmekteyiz⁵⁷. Lizbon Antlaşması ile birlikte getirilen ABİHA md. 2/5 (2) uyarınca uyumlaştırma yasağı bu yetki kategorisindeki tüm politika alanlarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Üye devletlerin ilgili politika alanında herhangi bir ulusal düzenlemesi bulunmasa bile, AB o alanda o devletin ikincil mevzuatını uyumlaştıracak biçimde herhangi bir eylem veya faaliyette bulunamayacaktır.

Öte yandan Avrupa Komisyonu sporu, AB halklarını birleştirmenin katalizörü olarak nitelendirmektedir⁵⁸. Bu durum, aynı zamanda hukuki uyumlaştırma tehlikesini içinde barındırmaktadır⁵⁹. Ayrıca spor alanında yetkili ulusal ve uluslararası örgütlerle işbirliğinin geliştirilmesi hedefi de,

⁵⁴ CLASSEN, “Sport (Art 165. Abs. 1)”, Rn. 46.

⁵⁵ NOLTE, “Staatliche Verantwortung...”, s. 132.

⁵⁶ STEINER, Udo, “Verfassungsfragen des Sports”, NJW 1991, s. 2729-2731.

⁵⁷ Bu alanlar için bkz ABİHA md.166/4 mesleki eğitim, md. 167/5 kültür, md. 168/5 Halk sağlığı.

⁵⁸ NOLTE, “Staatliche Verantwortung...”, s. 292.

⁵⁹ PERSCHT, “Sportförderung in Europa...”, s.1918.

aynı şekilde bir biçimde hukuk kurallarının uyumlaştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada, uyumlaştırma yasağı ile 165. madde de öngörülen hedefler arasında bir dengenin dikkate alınarak, uyumlaştırma yasağının çok katı bir biçimde uygulanmaması düşünülmelidir. Özellikle küresel bir sorun haline gelen doping, şike, bahis ve spor manipülasyonları ile kara parayla mücadele ve sporda şiddetin önlenmesi açısından bu yaklaşımın daha doğru olacağı söylenmektedir. Kesin bir uyumlaştırma yasağı uygulanan Avrupa Birliği'nin spor politikasına ilişkin faaliyetleri, Avrupa çapında dopingle mücadele konusunda oldukça farklı ulusal hassasiyetlere sahip üye ülkeler bulunduğu dikkate alındığında, tüm Avrupa düzeyinde ortak bir anti-doping politikası yürütülmesi konusunda gerekli adımların atılması açısından yetersiz kalacaktır⁶⁰. Ancak Avrupa çapında oluşturulacak olan asgari koşulların belirlenmesi dopingle mücadeleye Avrupa boyutunun geliştirilmesi imkanını tanıyacaktır. Bu nedenle 165. madde de yer alan uyumlaştırma yasağı, asgari koşulların Avrupa düzeyinde belirlenmesi şeklinde uygulanmalıdır.⁶¹

2.7. ABAD İctihadı Üzerindeki Muhtemel Etkileri

Avrupa Birliği'nin 165. maddede yer alan hedefleri ve bu hedeflerin yerine getirilmesi için ön görülen tedbirlerin yorumu, doğrudan Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın yorum yetkisi kapsamında değerlendirilecek şekilde düzenlenmiştir. Bu şekilde düzenleme yapılarak, ileride Avrupa Birliği hukuku çerçevesinde sporun kendine özgü niteliği dikkate alınarak, sporla ilgili istisnaların hukuka uygunluk nedeni sayılmasına imkân tanıma amacı güdülmüştür⁶². Sportif amaçlı olduğu tanınan faaliyetlere ilişkin soruşturmalarda, kural olarak spor faaliyetleri Avrupa Birliği hukukunun istisnaları içinde kabul edilmektedir⁶³. Bu ilkeyi Divan, 16.03.2010 tarihli kararıyla onaylayarak ilk defa bir kararında 165. maddeye dayanmıştır⁶⁴.

⁶⁰Dopingle mücadele alanında hukuki farklılıklara ilişkin olarak OTT, Steffen, "Strafwürdigkeit und Strafbedürftigkeit des Selbstdopings im Leistungssport", Schriften zum Sportrecht, Bd. 32, Nomos, 2013, s. 225-247; VIEWEG, Klaus, "Staatliches Anti-Doping-Gesetz oder Selbstregulierung des Sports? ", SpuRt 2004, s. 194-197.

⁶¹PERSCHT, "Sportförderung in Europa...", s. 1918.

⁶²Spor alanında tanınan istisnalar için PFISTER, Bernhard, "Meca-Medina, kein Schritt zurück!", SpuRt 2007, s. 58-59.

⁶³WIESNER, "Unionsziele im Europäischen Verfassungsrecht...", s. 158.

⁶⁴Divan kararlarında genel olarak sporun kendine özgü niteliğini ve sporun sosyal ve eğitsel işlevini dikkate almaktadır. Bu temelde, eğitimini tamamlayan genç bir sporcunun, profesyonel olarak eğitim gördüğü Kulübün dışındaki bir başka kulüp ile

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Lizbon Antlaşması ile sporun alanının 165. madde kapsamında Avrupa Birliği birincil mevzuatı içine alınması, AB hukuku açısından önemli bir yenilik oluşturmaktadır. Bu maddede belirlenen amaçlar çerçevesinde, Avrupa Birliği'nin spor hukuku ve spor politikası alanındaki yetkisinin sınırları belirlenmiştir. Avrupa Birliği, gelecekte bu alanda bazı tedbirler alırken spor alanının özerkliği ilkesine uygun düzenleme yapmak ve Avrupa sporunun, spor yayınları ve doping gibi yapısal sorunlarını dikkate almak zorunluluğu bulunmaktadır. Devletler, sporun özerkliği ilkesini zedelemeyen spora gereken destekliği vermekle yükümlüdür. Spor ve devlet işbirliği ilişkisi çerçevesinde, sporun desteklenmesi ve mevcut sorunlarının çözülmesi için gerekli önlemlerin atılması mümkün olacaktır. Avrupa Birliği de, spora verdiği desteği, üye devletler ile spor federasyonları arasındaki işbirliğini teşvik etmek amacıyla koordine etmek, desteklemek ve tamamlamak şeklinde yerine getirebilir. Bu durum aynı zamanda, spor alanının özerk yapısının tanınması ve sporun desteklenmesi açısından katmanlı yetki ilkesine riayet edilmesini ve Spor federasyonlarıyla işbirliği mecburiyetini zorunlu kılmaktadır. Avrupa Birliği, ayrıca genç sporcular başta olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Avrupa Birliği, 165. maddenin birinci fıkrasında sporun Avrupa boyutunu desteklemeyi, ikinci fıkrasında ise Avrupa boyutunu geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu amaç, Avrupa Birliğinin ortak hedefinin göstergesidir.⁶⁵ Bu yeni gelişmelerle, aynı zamanda her üye devletin ulusal kültür değerlerinden birisi olan spor alanının, daha fazla biçimde Avrupa Birliği düzeyine ulaştırılması hedeflenmiştir. Avrupa Politika Merkezi'nin (CEP) 2010 Mart ayında yayınladığı Sporun Avrupa Boyutu isimli çalışmaya göre, finansal destekleme ve sportif gelişmeye düzenleyici etki yapacak hukuki çerçevenin oluşturulması şeklinde iki farklı müdahale biçimi öngörülmektedir⁶⁶. Söz konusu çalışmada önemle vurgulanan bir diğer husus da doping ile mücadele amacıyla spor federasyonları maddi olarak desteklenmesi zorunluluğudur. Bu çerçevede

---

sözleşme imzalaması halinde, genç oyuncuların eğitimlerinin desteklenmesi amacıyla, eğitim veren kulübün zararının karşılanması amacıyla bir tazminat talep edilmesini, ABIHA md. 45 hükmüne aykırılık olarak kabul etmemiştir.

⁶⁵ WIESNER, "Unionsziele im Europäischen Verfassungsrecht...", s. 58.

⁶⁶ CEP- Studie zur Europäischen Dimension des Sports, [http://www.cep.eu/analysen-zur-eu-politik/weitere-themen/die-europaeische-dimension-des-sports/], (erişim tarihi 20.07.2018).

ayrıca, spora ilişkin eğitim programlarının hazırlanması, spor alanında iletişim projeleri, gençlik programları, değişim programları, karşılıklı diplomaların tanınması, engelliler için spor, spor derneklerinin desteklenmesi spor alanındaki kadın erkek eşitliğinin desteklenmesi gibi proje ve çalışmalar önerilmektedir.

Yine Avrupa Kıtası çapında uluslararası spor turnuvalarının düzenlenmesi, Avrupa içinde spor kültürünün geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca Avrupa Spor Federasyonları Birliği gibi çatı organların oluşturulması, Avrupa Spor Mahkemesi kurulması gibi farklı seçenekler de gündeme gelebilecektir. Birlik ve üye devletlerin, spor alanında yetkili uluslararası örgütlerle işbirliğinin desteklenmesi amacıyla Avrupa Birliği çapında spor federasyonları birlikleri arasında bilgi ve fikir alışverişinin sağlanması amacıyla çeşitli toplantı ve organizasyonların yapılması için çaba harcanması öngörülmektedir. Bu amaçla AB düzeyinde ortak platformlar oluşturulması, ortak Avrupa Federasyonlar Birliği gibi çatı örgütlerin kurulmasına destek verilmesi bu amacın gerçekleşmesi için öngörülen hedefler arasında bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'nin spor alanındaki amaçlarından birisini de, başta genç sporcular olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması oluşturmaktadır. Bu amaç beraberinde, Avrupa Birliği'ne temel hakların korunması alanındaki benzer bir sorumluluk getirmektedir⁶⁷. Bu çerçevede, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı hükümlerinin spor hukukunun kendine özgü niteliğine uygun olarak Avrupa Birliğinin spor faaliyetlerini desteklemesi doğrultusunda yorumlanması anlamını taşımaktadır. Yine ayrıca sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması için dopinge mücadele için korunma tedbiri olarak Avrupa çapında kampanya düzenlenmesi imkânı söz konusu olabilecektir. Bu amacın kapsamının içine öncelikli olarak maddenin lafzından da anlaşılacağı üzere genç sporcular girmektedir.

Ayrıca Avrupa Birliği, sporun Avrupa boyutunu desteklerken, sosyal ve eğitsel işlevini de göz önünde bulundurmaya zorundadır. Burada sporun genel olarak sosyal ve eğitsel işlevinden daha çok sporun Avrupa boyutunun desteklenmesi hedefinin bir parçası olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle, örneğin spor ders saatlerinin giderek azaltılması gibi yapısal sorunlara ilişkin Avrupa Birliği düzeyinde genel düzenleme yapma yetkisi bulunmamaktadır. Ancak genç sporcuların ve öğrencilerin spor yapma

---

⁶⁷ Nolte, "Staatliche Verantwortung im Bereich Sport...", s. 137.

imkânlarını arttırmak amacıyla kulüpleşmeyi destekleyici önlemlerin alınması düşünölebilecektir.

KAYNAKÇA:

- ALYANAK, Servet, Avrupa Birliği Hukukunda Yetki Sorunu, Yetkin Yay., Ankara 2015.
- BAYKAL, Sanem/ GÖÇMEN, İlke, Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku, Seçkin Yay., Kasım 2016.
- BLANKE, Hermann- Josef, "Art. 165/166 AEUV", (GRABITZ, Eberhard/HILF, Meinhard/NETTESHEIM, Martin (Hrsg.) Das Recht der Europäischen Union içinde), 2018, Rn. 138.
- BLANPAIN, Roger, "The Specificity of Sport from a Legal Perspective", BLANPAIN, Roger/COLUCCI, Michele/HENDRICKX, Frank (ed.), The Future of Sports Law in the European Union: Beyond the EU Reform Treaty and the White Paper, Kluwer, 2008.
- BOGAERT, Stefaan van den, Practical Regulation of the Mobility of Sportsmen in the EU Post Bosman, Kluwer Law International, 2005.
- BROST, Stefan, "Die Besonderheit des Sports im neuen Artikel 165 des Lissabonner Vertrages", SpuRt 5/2010, s. 178- 182.
- CALLIESS, Christian, Die Neue Europäische Union Nach dem Vertrag von Lissabon, Mohr Siebeck Tübingen, 2010.
- CLASSEN, Claus Dieter, "Sport (Art 165. Abs. 1)", (VON DER GROEBEN, Hans/SCHWARZE, Jürgen/HATJE (Hrsg.)), Europäisches Unionsrecht içinde, 7. Auflage 2015.
- CRAIG, Paul, The Lisbon Treaty, Law, Politics and Treaty Reform, Oxford University Press, 2010.
- ÇİLİNGİR, Sevgi, "AB Hukukunda Subsidiarite İlkesi ve Uygulanması", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 19, Sayı: 3, Yıl: 2017, s. 349-371.
- EİCHEL, Benjamin, Der Sport im Recht der Europäischen Union: Rechtliche Wirkungen der Unionskompetenz aus Art. 165 AEUV für die Regelungsbefugnisse von Mitgliedstaaten und Sportverbänden, Nomos Verlag, 1. Auflage 2013.
- FECHNER, Frank, "EGV Art. 151", (VON DER GROEBEN, Hans/SCHWARZE, Jürgen, (Hrsg.)) Kommentar zum Vertrag über die Europäische Union und zur Gründung der Europäische Gemeinschaft, içinde, 2003.
- FİDANOĞLU, Behiç, "Sporting Exception In The European Union's Sports Policy", Ankara Bar Review, 2012/2, s. 67-80.
- FLORIAN, Christoph, Die europäische Dimension des Sports. Der Unionsrechtsrahmen für den Sport und seine Änderung durch den Vertrag von Lissabon, Tectum Verlag, 2014.
- GABRIS, Tomáš, Behaviour Clauses in Sports: Basic Rights of Sportsmen, Tilburg: School of Law, Tilburg University, 2010.
- GARDINER, Simon/WELCH, Roger, "Bosman- There and Back Again: The Legitimacy of Playing Quotas under European Union Sports Policy", European Law Journal, Vol. 17, No.6, November 2011, s. 828- 849.
- GRODDE, Meinhard, "Die Aufnahme des Sports in die Europäische Verfassung", Sport und Recht (SpuRt), 2005, s. 222-227.

- GÜNEŞ, Ahmet. M., “Avrupa Birliği’nde Subsidiarite İlkesinin Uygulanmasının Ulusal Parlamentolar Tarafından Denetlenmesi”, *Legal Hukuk Dergisi*, Sayı 141, Yıl 2014, s. 37-62.
- HOLZKE, Frank, *Der Begriff Sport im deutschen und europäischen Recht*, Diss. Köln, 2001.
- KATRIN, Merkel, “Weißbuch Sport und Lissabon Vertrag: Der Sport in der EU auf neuen Wegen”, (Sport im Spannungsfeld von Recht, Wirtschaft und europäischen Grundfreiheiten içinde), Logos-Verlag, 2009, s. 179-192.
- KUMRULU, Gülce, “Avrupa’nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2 Sayı :4 (Bahar: 2003) s. 163-191.
- MURESAN, Remus, “Die neue Zuständigkeit der Europäischen Union im Bereich des Sports, *Causa Sport* 2010, s. 99-105.
- MURESAN, Remus, Ausnahmen von den EU-Grundfreiheiten im Bereich des Sports nach der “Deliege” - Konzeption, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2010.
- NOLTE, Martin, “Staatliche Verantwortung im Bereich Sport- Ein Beitrag zur normativen Abgrenzung von Staat und Gesellschaft”, *Lorenz-von-Stein-Institut für Verwaltungswissenschaften an der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel*, 2004.
- OTT, Steffen, “Strafwürdigkeit und Strafbedürftigkeit des Selbstdopings im Leistungssport”, *Schriften zum Sportrecht*, Bd. 32, Nomos, 2013, s. 225-247.
- PARRISH, Richard/GARCIA, Borja Garcia/MIETTINEN, Samuli/SIEKMANN, Robert, “Der Vertrag Von Lissabon Und Die Sportpolitik Der Europäischen Union”, *Studie*, Ausschuss für Kultur und Bildung des Europäischen Parlaments, 2010.
- PERSCH, Sven, “Sportförderung in Europa: Der neue Art. 165 AEUV”, *NJW* 27/2010, s. 1917- 1920.
- RUFFERT, Matthias, “Art. 165”, Calliess, Christian/Ruffert, Matthias, (Hrsg.), *EUV/AEUV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtcharte*, 5. Aufl. 2016.
- SCHWARZE, Jürgen/ HETZEL, Philipp, “Der Sport im Lichte des europäischen Wettbewerbsrecht”, *Europarecht (EuR)* 2005, s. 581-605.
- STEINER, Udo , “Quo Vadis Sportrecht”, *Causa Sport*, 2009, s. 14-20.
- STEINER, Udo, “ Verfassungsfragen des Sports”, *NJW* 1991, s.2729-2731.
- STREINZ, Rudolf, “ Zum Recht der Unionsbürger auf Gleichbehandlung im Amateursport”, *SpuRt* 2010, s. 231-233.
- STREINZ, Rudolf/NIEDOBITEK, Matthias, “AEUV Art. 165”, (STREINZ, Rudolf, *EUV/AEUV Kommentar* içinde) 2. Aufl. 2012.
- STREINZ, Rudolf/OHLER, Christoph/HERMANN, Christoph, *Der Vertrag von Lissabon zur Reform der EU*, C.H. Beck München. 2010.
- SUMMERER, Thomas, “Teil 2:Sport, Vereine, Verbände und Kapitalgesellschaften” (FRITZWEILER, Jochen/ PFISTER, Bernhard/ SUMMERER, Thomas,(Hrsg.) *Praxishandbuch Sportrecht*, içinde) 2014.
- VIEWEG, Klaus, “Staatliches Anti-Doping-Gesetz oder Selbstregulierung des Sports”, *SpuRt* 2004, s. 194-197.
- WIESNER, Florian, *Unionsziele im Europäischen Verfassungsrecht: Grundlagen, Entwicklung und Wirkung - dargestellt am Unionsziel der Sportförderung*, Peter Lang Frankfurt, 2008.
- YÜKSEL, Metin/ALTAN, Yakup, “Lizbon Antlaşması Sonrasında Subsidiarite İlkesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt16, Sayı 3, 2011, s.131-147.